

АКТУАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ ПРИ БЪЛГАРСКИЯ ДИЗАЙН ЗА ГРАДА В КОНТЕКСТА НА МНОГООБРАЗИЕТО НА АРХИТЕКТУРНАТА СРЕДА

Момчил Тодоров Тачев

Abstract: Autor researchs new concepts in Bulagria’s city design, according to latest examples in major cities such as Sofia, Plovdiv and Varna. On the basis of analysis, conclusions are made for the urban design concepts and trends. The eclecticity of major cities, historically-developed architecture and modern functional products for urban envirmnt prove to be serious problem. In the same time the modern “international” and global style have emarged. With respect to solving this problem, a few different conceptual approaches arepointed, regarding the design process.

Key words: Contemporary decorartive trends, “international- global” style, efficiency, “Hi-tech”;

1. Въведение

Нарастващите темпове на развитие на градовете ни, съпроводено с масирано застрояване на огромни нови площи, както и осъвременяването и “санирането” на някои стари квартали и райони, води със себе си и множество нови проблеми и тенденции, чието изследване би спомогнало за изясняване на пътищата за излизане от инертността и случайността при развитието на тези области.

Важен проблем в тази област се оказва създаването и прилагането на определени функционално налагащи се продукти и технологични средства. Те, бидейки продукт на продуктивния дизайн, са свързани с комуникационни, информационни, рекламни, финансови и други системи на града. Сами по себе си те носят определени стилови черти и основният проблем пред проектантите е какъв следва да е подхода и избора имайки в предвид стилового многообразие и еkleктизъм на градовете ни. Изследването на наличния опит при решението на проблема би спомогнал за изясняване на основните тенденции и концептуални принципи при разработването на съвременни проекти засягащи конкретна или универсална (в стилово отношение) архитектурна среда.

Обемът и формата на настоящото изследване не дава възможността за пълно изчерпване на темата, а по-скоро цели да фокусира вниманието на специалистите към

актуалните проблеми на дизайна на градската среда.

2.Изложение.

Тъй като в предишни публикации терминологичния аспект на проблема вече е бил разискван [1], в настоящото изследване ще се усламяме на вече възприетия терминологичен апарат.

Актуалната в стилово отношение глобална вълна, налага някои от теченията на постмодернизма, като ги универсализира и прави признак на елитарност и актуалност. Същевременно паралелно, но някак апокрифно се развива друга, противоположна тенденция. Нараства еkleктичното използване на традиционни елементи от различни течения и синкретичното им съчетаване в едно цяло. Засилва се интереса към местното, било то етносно, национално или регионално. Определени реплики, конструктивни принципи или похвати от други исторически епохи, локални култури оживяват отново, често стилизирани и преродени в съвременната градска среда.

Все по-голямо приложение намират модулните градски конструкции. Те често биват обекти с чисто функционално значение. Стилистиката на тази специфична продукция е основно подчинена на пряката им функция, както и на все по- актуалните изисквания за модулност, мобилност, опростена компоновка, универсалност и бързина на монтаж. Като резултат в световен мащаб се

наблюдава засилване на интердисциплинарният характер на съвременния процес на проектиране. В него участват големи екипи от дизайнери, архитекти и инженери, коопериращи се в името на общата цел за създаване на един комплексен продукт, способен да отговори на високите изисквания за физически и естетически комфорт, за икономичност максимална простота при изграждането и поддръжката и т. н. Всички тези нови нюанси водят до известна двоинственост в стилово отношение: от една страна - нарастваща тенденция към глобализация, унификация на господстващите течения в екстериорния дизайн, а от друга - стремеж към възраждане на някои есенциални принципи или ретроспективни елементи от други епохи и стилове, на характерни местни (етностни) черти. Съвременните начини на строителство, производство и монтаж, технологията и материалите диктуват определени общи черти и принципно сходни решения. От друга страна трябва да се отбележи и стремеж към използване на нови, нестандартни и изненадващи изразни похвати и средства. Тези тенденции далеч не отнемат на авторите възможността за индивидуални решения и новаторство, но ги канализират и насочват по руслото на определен “общ” стил. За това допринасят откритията и постиженията на съвременната наука и прилагането на нови технологии. Значително се усъвършенстват и някои традиционни методи и техните крайни продукти като стъкло, пластмаси, метал, бетон. Изключително добрите им технически показатели и високите им естетическите качества позволяват реализирането на свършено нови дизайнерски идеи и водят до все по-широкото им използване в интериора, екстериора и промишления дизайн. Прозрачността на стъклото е най-важното му качество, което определя използването му в съвременния дизайн и архитектура. То притежава способността не само да предава, но и да разсейва светлината. Изграждането на големи структури изцяло от стъкло, без носеща конструкция от друг материал, на подове от стъкло за визуално неуловимо разделяне на сгради и нива на терминали. В резултат се постига изключителен по своето

леко, ефирно и светоносно въздействие интериор. Пространството се освобождава от вековната обремененост на непрозрачни материали.

Новата налагаща се глобална вълна налага някои от теченията на постмодернизма, като ги универсализира и прави признак на елитарност и актуалност. Същевременно паралелно, но някак апокрифно се развива друга, противоположна тенденция. Нараства еkleктичното използване на традиционни елементи от различни течения и синкретичното им съчетаване в едно цяло. Засилва се интереса към местното, било то етносно, национално или регионално. Без да се спираме върху конкретния проблем за “битовизма”, бихме искали да разгледаме как и защо определени реплики, конструктивни принципи или похвати от други исторически епохи, локални култури оживяват отново, често стилизирани и преродени в съвременната градска среда. Пътищата и начините по които протича този процес могат да бъдат разкрити само в контекста на историческото развитие на теченията и стиловете, както и факторите, които оказват влияние върху тях. Именно върху някои специфични моменти от това многостранно взаимодействие бихме искали да спрем нашето внимание в настоящата разработка. Но преди това следва да направим някои необходими уточнения засягащи термините, които ще прилагаме, както и спецификата на конкретните примери на чиято основа изграждаме нашите тези.

Основно като примери ползваме, общо казано урбанистични обекти - сложни техницистични фасади, козирки, пасажи, входове за подземни съоръжения, разнообразни съоръжения улесняващи функционирането на обществени услуги като например градския транспорт, комуникационни и информационни средства, обекти за визуална реклама както и техните носители. Още в самото начало следва да се отбележи необходимостта от единен подход при проектирането на урбанистична среда. Всички опити да се оптимизира и естетизира една конкретна обстановка биха били обречени при несъобразяване с този основен принцип. Нараства нуждата от

“интелигентни” решения (терминът е въведен от Андреа Компаньо във трудът му *Intelligente Glasfassaden 1999*), съчетаващи в едно практичност, икономичност, екологичност и естетика. Тези въпроси засягат в най-голяма степен пространствени структури, свързани функционално и естетически с човешкото присъствие. Това налага съобразяването с целия комплекс от възможни въздействия върху възприятията на човешкия индивид. Често внушаваните усещания могат да станат косвен проводник на обществени или пропагандни политически идеи, като в резултат се налагат определени социални и класови моди.

Минимални изисквания налага стила при архитектурни комплекси от втората половина на XX век, където естетическото начало е в най-общ план постмодернистично и предполага лесно визуално съчетание със съвременни техницистично изглеждащи съоръжения (Фиг. 1).

Фигура 1. А. Седалки-пейка в центъра на град Казанлък; Б. Автомат за регистрация на паркиране – централната част на град Стара Загора: примери за добавяне на съвременно функционално обусловено съоръжение към градски комплекс от втората половина на XX век (личен архив на автора).

При разглеждане на наличните образци и опит следва да се направи известна макар и съвсем обща диференциация на обектите според позицията им към архитектурните обекти в структурно отношение. При анализа на ситуациите и примерите бяха разграничени няколко различни аспекта:

I. Архитектурен комплекс от времето след 1945г.. Като цяло това са сгради с по-кубични форми и изчистено-геометрично въздействие. Поради спецификата на стила към такава среда е най-адекватно прилагането на изчистени “хай-тек” обекти с подчертано използване на метал и стъкло (фиг.1).

II. Историческа сграда или ансамбъл, носещи стилите белезите на отминала епоха, към която се разполагат необходими нови обекти. От своя страна този вариант има разновидности според целта и функцията на конкретните елементи.

Тези обекти изпълняват задачи, свързани със саниране на сградите, промяна на тяхната функция или отговарянето на някой нови изисквания. Друга причина за промени по фасадите е свързана с нарастващите нужди от технологично осъвременяване и нужди на потребителите.

Стилистиката на тази специфична продукция често е основно подчинена на пряката и функция, както и на все по-актуалните изисквания за мобилност, опростена компоновка, модулност, универсалност и бързина на монтаж. Като резултат в световен мащаб се наблюдава засилване на интердисциплинарния характер на съвременния процес на проектиране. В него участват големи екипи от дизайнери, архитекти и инженери, коопериращи се в името на общата цел за създаване на един комплексен продукт, способен да отговори на високите изисквания за физически и естетически комфорт, за икономичност максимална простота при изграждането и поддръжката и т. н. Всички тези нови нюанси водят до известна двойственост в стилово отношение: от една страна - нарастваща тенденция към глобализация, унификация на господстващите течения в екстериорния дизайн, а от друга - стремеж към възраждане на някои есенциални принципи или ретроспективни елементи от други епохи и стилове, на характерни местни черти. Съвременните начини на строителство, производство и монтаж, технологията и материалите диктуват определени общи черти и принципно сходни решения. От друга страна трябва да се отбележи и стремеж към използване на нови, нестандартни и

изненадващи изразни похвати и средства. Тези тенденции далеч не отнемат на авторите възможността за индивидуални решения и новаторство, но ги канализират и насочват по руслото на определен “общ” стил. За това допринасят откритията и постиженията на съвременната наука и прилагането на нови технологии. Значително се усъвършенстват и някои традиционни методи и техните крайни продукти като стъкло, пластмаси, метал, бетон. Изключително добрите им технически показатели и високите им естетически качества позволяват реализирането на съвършено нови дизайнерски идеи и водят до все по-широкото им използване в интериора, екстериора и промишления дизайн.

Пред много съвременни градове стои проблема за естетизирането на жилищни и производствени сгради, чийто стил по една или друга причина се определя като неатрактивен или най-малкото - скучен.

Този проблем, съществуващ във всички държави със засилена урбанистична дейност е особено актуален за огромните бетонни структури строени през 70 и 80-те години в страните от бившия т. н. източен блок. Макар той много често да се решава радикално чрез премахването на съответните сгради, се отбелязва и друг подход. При него фасадите и интериора на конкретните сгради (иначе пригодни за основната си функция) се разнообразяват чрез различни способности и подходи.

Както бе демонстрирано от някои примери дотук формообразователните принципи и стила на конкретните елементи директно насочват към регистъра на движението “НІ—ТЕСН”, изживяващо своя нов разцвет от 90-те години. “Нео Хай-текът” дава нова алтернатива, възраждайки есенциални строителни похвати и принципи от други исторически епохи и стилове - Готика, Викторианство, рационализъм, функционализъм и т. н. Чрез виртуозна игра на структура и техника, (повечето компоненти се създават специално за целта) се осъществяват запомнящи се и леки, витални урбанистични обекти. При дизайна все повече се ценят инженерната красота и впечатляваща ефективност, отколкото обикновената практичност и икономичност. Някои от

наложилите се евтини материали, като разновидностите на шперплата, пенести ПВЦ плоскости и гипсокартони от естетическа гледна точка са неприемливи за екстериора на хай-тека. В този смисъл той в някаква степен е и едно завръщане към екологичните и естествени видове продукти. По правило авторите, работещи в този стил, са по-скоро дизайнери и инженери, отколкото архитекти в класическия смисъл на понятието. Много от тях с времето променят стилистиката си, ползвайки инвенции с почти неограничен регистър. Някои преминават при определени случаи в категорията на други повече или по-малко съвременни течения и групи. Други продължават последователно да развиват и модифицират собствен индивидуален стил или пък заложените в Хай-тека принципи, като създават новите тенденции на 90-те години.

Друг кръг от пример представляват обектите непряко интегрирани към структурата на сградата. В тази група се причисляват съоръжения, често определяни като “екипировка” или “мебели” [2;4], за градска среда (пейки, контейнери за отпадъци улично осветление, указателни табели и панели, вединг апарати, телефонни будки, павильони и др.)

Емблематичен пример за опит за решаване на проблема е железопътна гара на град Варна. През 2005 г. тя (фиг.2) бе обновена и модернизирана с оглед оптимизиране и адекватното ѝ функциониране като транспортен възел. Мероприятието е протекло както в рутинни и декоративни посоки-подновяване на фасадното и интериорното оцветяване, реставрационни и т. н. дейности, така и в посока към създаване и монтаж на съвременни комуникационни и информационни, рекламни и др. обекти.

Интерес представляват най-вече новите моменти при разработката и прилагането на комуникационни, информационни, търговски и др. съоръжения, свързани с технологични мрежи и системи и други неспециализирани (неподпомагачи пряко транспортната инфраструктура) обекти от регистъра на екипировката за градска среда. Като цяло е подхотено творчески при

подбора на стилови принципи. При различните обекти се използват различни подходи. При по-подробен анализ на детайлите изпъкват разликите и нюансите. Тук е мястото да се направи уточнението, че прилаганите понятия са работни и неокончателни, като прецизирането им е въпрос на допълнителна работа в тази насока. При създаването на козирки (фиг. 3) се прилага имитативен принцип, като се наподобяват със съвременни материали и технологии (доколкото това е възможно), формите и стила на правените през 30-те г. първи козирки, които са станали част от неповторимостта на фасадата. Цветът и структурата на конструкцията до голяма степен успешно се свързва със стиловите черти на оригиналните козирки. Не така сполучливо “модернизацията” е засегнала и покриващият материал и ако досега тя е била от стъкло, сега се прилагат евтини пластмасови (поликарбонатни) плоскости.

По подобен начин са решени и пейките, осветителните тела пред северната и източната фасада.

Фигура 2. ляво – жп гара Варна (-поглед от северозапад), дясно пейки и осветителни тела пред сградата на гарата (личен архив)

За контейнерите за отпадъци, някои табла и указателни табели е използван контрастно-абстрактен принцип (фиг. 4).

Този принцип е много често използван при адаптиране на различни по тип съвременни съоръжения и обекти към историческа градска среда. Разпространено сред дизайнери и архитекти е мнението, че съвременните обекти трябва ясно да се

маркират, като действат-“временно” а не да се “маскират” сред средата от друга епоха.

Основен проблем при този подход е формообразуването и колоритното изграждане. И в двете сфери следва да се търси ненатрапчивост от една страна и същевременно ясно определяне на параметрите на конкретния продукт, в смисъл той да стои категорично като съвременен функционален обект, очевидно чужд на историческият период на създаване на конкретната сграда или ансамбъл или площад.

Много от обектите на градската среда, особено т. н. “екипировка” или “мебели” (пейки, контейнери за отпадъци, улично осветление, указателни табели) обикновено се сменят по-често, отколкото автомобилите, в този смисъл могат да се определят и като “временни”. Можем ли да премахнем автомобилите от улиците или и те трябва също да са “ретро”?

Ключовият момент е в точният избор на форми и цветове. Какво е въздействието например на син заслон за автобусна спирка пред сградата от 20-те години (фиг.2 ляво)? Но прозрачна спирка от стъкло или плексиглас с никелирана или поцинкована, функционална и изчистена като стил конструкция на същото място, би въздействала далеч по-ненатрапчиво и дискретно по отношение на същата среда. Проблемът в случая изглежда възниква при избора на цветовете и материалите.

П.3. При трета група обекти е приложен особен подход на своеобразно концептуално синтезиране на двата принципа (павилони в преходната зона и зад автобусната спирка – фиг. 2). Еклектичността, присъща на постмодернизма, преднамерено или случайно попада в унисон с “класическата” еклектика от 20 –те г., в която е изградено архитектурното съоръжение. Червеният нюанс присъства и във фасадата, а сивият металик се явява неутрален по същество с ахроматичното си звучене.

Фигура 3. Ляво- козирки от 30-те години; дясно - съвременните” копия” (архив на автора)

Фигура 5. Реконструкции на антични разкопки и елементи от градска среда на град Пловдив – добър пример за “абстрактен” стилев подход в дизайна при проектиране на съоръженията – резултата е ефектно и модерно впечатление за уважаване на традициите и историята и подчертаването им като произведения на изкуството със съвременни материали (личен архив на автора)

Фигура 4. Съвременни функционални обекти разработени на “контрастен” принцип (личен архив)

3. Изводи:

В стилowo отношение съвременните продукти от сферата на продуктивния дизайн за градска среда в България демонстрират различни решения на проблемите при прилагането им в различни по тип архитектурни среди. Очертават се няколко концептуални тенденции при проектираната продуктите от този регистър.

- Принцип на средовия подход, изграждане в унисон с общия стил при реконструкция или създаване на изцяло нови ансамбли или сгради от архитектурната среда.
- Принцип на ненаатрапчиво, пасивно техницистично-функционално оформление;
- Имитативно-адаптационен метод, целящ приспособяване на съвременни продукти към архитектура от други епохи и стилове. Често при него се налагат компромиси в стилow или функционален аспект.

Като правило при тези подходи, но най-вече при последния, решенията не са еднозначни. Резултатът дори и от разработен в тази линия проект, много лесно би могъл да се окаже катастрофален при игнориране и незначителен на многото фактори в процеса на формoобразуване и проектиране на градска среда изобщо. Тук основният гарант за успех е усетът, съобразителността и професионализма на дизайнера.

Процесите и тенденциите, които засегнахме, се развиват в световен мащаб. В

нашата страна всички тези явления също могат да бъдат регистрирани. Основната разлика не се открива толкова във стила или концепцията, колкото във мащабите и достъпната технология.

Литература:

- [1]. Tachev; M.; “Object Formation And Adaptation – An Urban Design Products To Historically-Dependent Exterior Surroundings”; “MEEM’05 – Second International Congress On Mechanical And Electrical Engineering And Marine Industry”; “PROCEEDINGS-Volume II”; Varna , Bulgaria; 2005; ISBN 954-20-0315-3 (Vol.II); стр.192- 198;
- [2] Булев, Т. (1990г.), “Дизайн на градската среда”, “Техника”, С.,
- [3] Делчев, С. (1993), ”Основи на промишления дизайн в архитектурата” Техника, С.
- [4] Иванова, Н. (1988) “Дизайн за градската среда”.БАН С.
- [5]Славов, Ив. (1985) ”Методически проблеми на системния дизайн в обзавеждането на откритите градски пространства”-В “Дизайн за града, с. 11, ЦИПЕ, С.
- [6] Серафимов, С. (1978 г.) “Произход и характер на визуалните закономерности на композицията при дизайна”, “Промишлена естетика и декоративно изкуство” кн. 2
- [7] Тачев, М. (2002), “Взаимодействие между глобално и местно (национално) при оформянето на съвременната градска среда”, В: “Глобализация и устойчиво развитие”, Научен алманах, Варненски свободен университет “Черноризец Храбър”, 2002 г. Кн. 4, с.192-200
- [8] Убертаци, А. (1985г.), ”Градско обзавеждане”, В:”Дизайн за града”, С.
- [9] Бюкянън, П. – “Носталгична утопия или защо британците възприемат Хай-тека”; Buchanan, P. (1985), A Nostalgic Utopia or Why the British Excel at High-Tech, in ITEMS, N 15

За контакти:

9010 Варна, ул. “Студентска” 1
Технически университет -Варна

Гл. ас. д-р Момчил Тачев
e-mail: m_tachev@abv.bg